

קולמ.ן של חברי וחברות סגל ערבים בצילה של המלחמה

ד"ר מהא כרכבי סבאח (אוניברסיטת בן גוריון בנגב)

פרופ' רחל ארהרד (אוניברסיטת תל אביב)

פרופ' סראב אבורביעה-קוידר (אוניברסיטת בן גוריון בנגב)

תקציר מנהלים

דצמבר 2023

מבוא

אירועי ה-7 באוקטובר - "השבת השחורה" – גרמו לטלטלה עזה בחברה היהודית ובחברה הערבית כאחד. המלחמה, שהחלה באותו יום, מיצבה את הערבים אזרחי המדינה בין הפטיש לסדן; מצד אחד זהותם האזרחית הפכה למא(ו)יימת נוכח הדרישה מהם לגנות את הטבח והיחס אליהם כאל "חשודים מיידים". מצד שני, רבים מהם חשים הזדהות וסולידריות עם אחיהם הפלסטינים, ומגנים את הגירוש וההרג של האזרחים בעזה. בה בעת בקרב היהודים מקצינות לשלילה עמדות, תפיסות ורגשות כלפי הערבים ורצון להימנע ממגע עימם. כך, כל אחת מהקבוצות מרגישה איום מהצד השני ואף מחזיקה בתפיסה כי הצד השני מעוניין באלמות. על פי הסקר האחרון של מרכז אקורד¹, כ- 76% מהיהודים וכ- 45% מהערבים אף מעריכים כי יפרצו אירועי אלימות בין שתי הקבוצות בתוך ישראל (אקורד, סקר סטודנטים וסטודנטיות עכשווי, 2023).

בליבה של מציאות קשה ונפיצה זו מצויות האוניברסיטאות אשר נאלצו לדחות את מועד פתיחת השנה האקדמית בשלושה חודשים. כשליש מהסטודנטים והסטודנטיות היהודים נקראו למילואים ואף מרצים רבים התגייסו ו/או התנדבו למלחמה בדרום ובצפון. בתקופה זו הלך וגבר בקרב הנהלות האוניברסיטאות החשש מהמפגש בין היהודים לערבים עם חידוש הלימודים. שכן, עשרות אלפי סטודנטיות וסטודנטים יהודים מצופים לשוב לקמפוסים לאחר שהשתתפו במלחמה, נלחמו, איבדו בני משפחה וחברים ומצויים בטרומה מהחוויות הקשות. לצידם ישובו אלפי סטודנטיות וסטודנטים ערבים אשר עליהם עובר גל של ביטויי גזענות המטופח על ידי שרים בממשלה, פיטורים מעבודה, צנזורה חמורה על הנאמר על ידיהם ברשתות החברתיות וצנזורה עצמית רחבה. זימונם של כ- 120 סטודנטים לוועדות משמעת באשמת תמיכה בחמאס בעקבות תלונות של סטודנטים יהודים (ארגון עדאלה), תרמו להרגשת הפחד והרדיפה של הסטודנטיות והסטודנטים הערבים.

אם כי הנהלות האוניברסיטאות משקיעות מאמצים מרובים בהיערכות לקראת החזרה ללימודים, סקרים שנערכו לאחרונה בקרב סטודנטים וסטודנטיות ערבים מתקפים בנתונים את החשש מחידוש הלימודים: 56% מהמשתתפות ומשתתפים בסקרי "עמותת קו משווה"ⁱⁱ ו"רואד"ⁱⁱⁱ משיבים כי הם לא מרגישים בטוחים לשוב לקמפוסים, ו-78% מרגישים פחד מלהביע את דעותיהם ברשתות החברתיות. מדאיג במיוחד הממצא כי מחצית מהסטודנטים הערבים מדווחים כי המוסד אינו מבין את מצבם המורכב, ושני שלישי אף משיבים כי הם מופלים לרעה.

הטלטלה העזה לא פסחה על חברות וחברי הסגל הערבים וכללה אף מספר מקרים של זימון לשימוע ודרישה פומבית להתפטרות שעוררו תחושת רדיפה. מגמות אלו מעלות את השאלה; **מה בפיהם.ן של חברות וחברי הסגל הערבים בימי מלחמה אלה?** הסקרים העדכניים לעיל, כמו גם ההערכות בקמפוסים, מתמקדים בעיקר בסטודנטיות ובסטודנטים. מעט אם בכלל, נעשה דיון מוסדי סביב האתגרים של הסגל הערבי, תפיסותיו ורגשותיו בצילה של המלחמה הקשה, כמו גם הצעות להתמודדות שלהם עם המצב. לחברי וחברות הסגל הערבים, אם כי מספרית הינם מיעוט שבמיעוט, מעמד מיוחד בכלל ובימים אלה בפרט. מיוחס להם, על ידי הסטודנטיות והסטודנטים משתי

הקבוצות, על ידי חברות חברי הסגל ועל ידי הנהלות האוניברסיטאות ייצוג הזוויות המצטלבות על בסיס שיוכם האתנו-לאומי ועל בסיס אזרחותם. המחקר, אשר תקציר המנהלים שלו מוצג כאן, בא להשלים חסר זה ולהשמיע את קולם. המושטק של חברי וחברות הסגל הערבי באוניברסיטאות, כשלב ראשון, וקולם של חברות וחברי סגל במכללות האקדמיות, כשלב שני.

מטרת המחקר

למפות בזמן אמת את חוויות חברות וחברי הסגל מהחברה הערבית באוניברסיטאות בישראל כקבוצת מיעוט לאומי נוכח המלחמה. המחקר מבקש להשמיע את קולם, את הקשיים, החוויות והרגשות שמקורה בהצטלבות בין זהותם הלאומית לבין זהותם האזרחית, וההשלכות להצטלבות זו על חייהם האקדמיים בצל המלחמה והחזרה לקמפוסים.

השיטה

מתודולוגיה: לנוכח מטרת המחקר, הוחלט על קיום ראיונות עומק חצי מובנים המאפשרים לתאר ולהבין את חוויות המרואיינים. ואת המשמעויות שלהן. ראיון עומק המבוסס על יחסי אמון מאפשר למרואיין להביע את תפיסותיו, רגשותיו ודעותיו, מתוך חווייתו האישית, ובתוך כך את ההקשרים התרבותיים של ההתנהגות ומכאן את משמעויותיה.

אוכלוסיית המחקר: בכול האוניברסיטאות גם יחד כ- 6000 חברות וחברי סגל במסלול האקדמי. מספר חברי וחברות הסגל הערבי הינו כ- 140 בלבד (2.3%), ומתוכם כ- 25 חוקרות (כ- 18%) והשאר חוקרים גברים.

המדגם: רואיינו עד כה 24 חברי וחברות סגל מכול האוניברסיטאות המתוקצבות. **ייצוגיות:** בבחירת המשתתפות והמשתתפים במחקר הקפדנו על שמירת פרופורציה בין מספר חברי וחברות הסגל בכול מוסד לבין ייצוגם במדגם. **מגדר:** נעשה מאמץ, אם כי החוקרות מהוות רק חמישית מהסגל, להגיע למספר מרואיינות גבוה יותר ממספרן באוכלוסייה, כך שבמדגם – 10 מרואיינות ו- 14 מרואיינים; **סטאטוס אקדמי:** הקפדנו לייצג במדגם את כל הדרגות האקדמיות מדרגת מרצה/ מרצה בכיר טרום קביעות ועד פרופ' מן המניין (הממלאים בהווה ו/או בעבר תפקידי ניהול אקדמי); **דיסציפלינות:** רובם של חברות וחברי הסגל הינם מהמדעים העיוניים ומיעוטם מהמדעים הניסויים, אי לכך במדגם רק 6 (25%) ממדעי ה- STEM והמדעים הניסויים.

אתיקה: הובטחה למשתתפים ולמשתתפות כי תשמר בקפדנות סודיות ואנונימיות על פי כללי האתיקה של מחקר מדעי.

ממצאים עיקריים

כל המרואיינים והמרואיינות תיארו תקופה מאתגרת ורווית מתח שאינה דומה בעוצמתה לאירועים קודמים ביחסי יהודים ערבים. זהותם הלאומית בלטה מאז החלה המלחמה, והגבולות בין זהותם האזרחית ללאומית נעשו יותר נוקשים, מה שחידד את ההבחנה בין ה'אנחנו' וה'הם'. חשוב לציין, שהממצאים חשפו שעוצמת האתגרים בקרב חברי וחברות הסגל תלויים בשני מרכיבים: הראשון, **המעמד האקדמי** של חברות הסגל בתוך המוסד; חוקרות וחוקרים צעירים או טרום קביעות חווים חששות כבדים מפגיעה במעמדם. האקדמי יותר מאשר חוקרות וחוקרים בכירים. ות.

השני, הוא **תחום המומחיות** של חברת הסגל והמידה שבה הוא נוגע בסכסוך הישראלי-פלסטיני מה שיכול להבליט את זהותם. הלאומית על חשבון זהותם. הפרופסיונלית ובכך להעצים את האתגרים המתמודדים איתם במרחב האקדמי.

מנעד ממצאי המחקר רחב ביותר וכאן תוצגנה רק הסוגיות המרכזיות שמחקר זה חשף. תחילה, נציג את עיקר האתגרים שחברות וחברי סגל ערבים חווים. ות בתקופה זו, ובהמשך את הצעדים שנקטו בתוך המוסד אשר תרמו להתמודדות טובה עם המצב, ולעומתם אלה אשר העצימו את הרגשת הבדידות והמתח ומספר המלצות להנהלות האוניברסיטאות.

1) חוויות חברות וחברי הסגל הערביים במרחב האקדמי

א. תחושת ניכור וחוסר שייכות למוסד האקדמי:

מאז תחילת המלחמה התגייסו האוניברסיטאות לתמיכה בלחימה אם במסרים או בסמליהן השונים. זה בא לידי ביטוי גם במפגשים רשמיים עם גורמים שונים במוסד אשר היו ממוקדים אך ורק בלחימה ובכאבה של החברה היהודית ללא כל התייחסות לכאבם של הסטודנטים והסגל הערבי כתוצאה מהמלחמה הקשה בעזה. הדומיננטיות של מסר אחד ויחיד העצימה את תחושת אי-השייכות של הסגל הערבי וגרמה לחלקם. לצמצם את הנוכחות באירועים חברתיים או במפגשים לא אקדמיים. הרגשת הניכור שתוארה ע"י רוב משתתפי המחקר, באה לידי ביטוי גם בצמצום הנוכחות בקבוצות ההתקשרות והימנעות מהבעת עמדה מחשש להיגרר לעימות עם עמיתים.

כך מתאר מרצה באחד המוסדות: **" יש חשש שכל מי שייגיד הערה יקבל ביקורת או שמעבירים אותה הלאה, יש חשש גדול באמת. ולאחרונה עם כל הרדיפות שקורות באוניברסיטאות [...] היום יש הרגשה שאי אפשר לדבר בכלל אפילו לא יכולים לחשוב."**

תחושת הניכור התעצמה נוכח התגייסות האוניברסיטאות למאמץ המלחמתי אם זה בהסברה פנים ישראלית וחץ ישראלית, או בהפקת אירועים בהם מגייסים את המדע למילואים, או בגיוס המדע למאמץ המלחמתי. מאמצים ממוקדי לחימה מדירים באופן אוטומטי סגל ערבי מהרתימה לקולקטיב האקדמי, ומעלה אצלו שאלות סביב תפקיד האקדמיה הישראלית בעת המלחמה וגבולות ההשתייכות למרחב האקדמי. גיוס זה מוסיף רובד חדש בהיררכיה האתנו-לאומית הקיימת. חוקרים יהודים מגויסים כמי שתחומי התמחותם תורמים למלחמה או להסברה, מצב המשעתק את הידוק גבולות האומה והקולקטיב היהודי לעומת אלו שנותרו מחוצה לו. כך מתארת אחת הפרופסוריות את תחושותיה: **" המדע מתגייס למילואים. אוקי זאת הכותרת. אז זה אוטומטית מדי את המדע שאני עושה, כי המדע שלי לא מתגייס למילואים אוקי אז כבר מהכותרת אני אאוט, שוב לא רואים אותי במרחב האקדמי הישראלי. אז אני ממשיכה לקרוא והמשפט הפתיח זה בואו להכיר את החוקרים הכי משמעותיים שעובדים היום באוניברסיטה, זה כל האנשים שמקדמים כאילו כל מיני דברים שקשורים למלחמה ולצה"ל ול... ואז אני אומרת אוקי אז אם זה אוקי נתפס כמדע הכי חשוב או מעניין או וואט אבר אז מה עם המדע שאני מנסה, הביקורת, אז מה פתאום אין לו מקום?"**

ב. השתקה סמויה וחופש הביטוי:

הקול של הסגל הערבי בקמפוס: רוב משתתפי המחקר ציינו שהם חשים כי מופעלות פרקטיקות רדיפה אחר האוכלוסייה הערבית בכלל ושל הסטודנטים הערבים במוסדות ההשכלה הגבוהה בפרט. פרקטיקות אלה מהוות לתפישתם, אמצעי של השתקה של כלל הערבים אזרחי המדינה כולל חברי סגל באוניברסיטאות. בנוסף לכך, הם הדגישו שהאופן שבו המוסדות האקדמיים בשבועות הראשונים של המלחמה שיתפו פעולה עם גורמים מלשינים, אשר רדפו סטודנטים וחברי סגל ברשתות החברתיות גרם להשתקה עצמית ולהימנעות מהבעת דעה או השמעת קול המצביע על הכאב הכפול, הן של היהודים והן של הפלסטינים בעזה. חלקם פירשו את התנהלות האוניברסיטה במקרים אלו כמטשטשת את ההיררכיה המוסדית בין סטודנטים לאנשי סגל ערבים, כאשר זהותו הלאומית של הסטודנט היהודי קודמת למעמדו המקצועי של חבר הסגל בתוך המוסד. כך מתארת את הרגשתה הקשה חברת סגל בכירה:

“ שאני מרגישה מאוימת בחור פלסטינית בישראל שאני נחנקת מההשתקה ואפילו את זה אני לא יכולה להגיד. ואני תוהה ואני אומרת אוקי אני האקדמאית הנאורה הביקורתית שיש לה קול, משפיע, אני מה זה מתביישת מהמצב שאני נמצאת בו היום ואני חושבת שאף אחד לא חשב על זה גם, בהנהלה של האקדמיה.”

ג. הציפייה מהסגל הערבי לגינוי מידי של אירועי אוקטובר:

משתתפי המחקר תיארו ציפייה זו כחלק מאווירת החשדנות המאפיינת את יחסי היהודים והערבים מאז פרוץ המלחמה. חלקם נדרש באופן גלוי על ידי עמיתים להצהיר על עמדותיהם לגבי האירועים של השביעי באוקטובר. חלק מהמראיינים הסכימו לתביעה זו שהייתה ברוב המקרים סמויה, במטרה לסלול את הדרך להשמעת קולם ועמדתם לגבי כאבו של העם הפלסטיני. החלק האחר ראה בזה ביטוי ליחסי הכוחות בין היהודים והערבים ולחוסר סימטריות בזכות להבעת סולידריות עם כאבו של האחר, לכן בחרו בהשתקה עצמית כתגובה. כך מתאר חבר סגל את התנהלותו: **“הרבה אנשים לא מצליחים להבין שלא צריך לדרוש מאיתנו כמו שלא נדרש מאנשים אחרים בכל פעם שמתחילים שיח לגנות מה שקרה כי אנחנו מגנים מלכתחילה, לא צריך לחזור על זה כל הזמן, יש קושי בהתמצאות, מרגיש כובד לב, כל מפגש או אסיפה שנדרש מאיתנו להיות ולדבר מעדיפים שלא יזמינו אותנו למפגשים בתקופה זו, מעדיפים לא להיות בקשרים אקדמיים בתקופה זו על מנת לא להיאבק לדבר ולהיכנס לשום מצב.. היה מצב ששאלתי אנשים בתקופה הזו על שלומם ואמרו לי מה אתה לא יודע מה מצבי, כאילו שיש סוג של התנהגות פסולה או חוסר הבנה או חוסר רגישות, יש הרגשה שבגלל שאנחנו לא חלק ממה שקרה, למרות שיש ערבים ששילמו מחיר הם חטופים או נרצחו, אבל זה לא נמצא במודעות שלהם, אנחנו לא צריכים להיות שעריר לעזאזל, קשה קשה.. , פעם ראשונה אני מרגיש כך..”**

ד. הזהות המקצועית של הסגל הערבי כמרחב מוגן :

הסגל הערבי תופס את זהותו המקצועית והפרופסיונלית כזהות המאפשרת מרחב מוגן שבו הוא מרגיש בטוח יותר ואינה מצריכה מפגש עם המרחב החוץ-אקדמי בו אין לו יכולת להתבטא כאזרח ערבי. האזור המקצועי האקדמי נתפס כמאפשר שיתוף פעולה והמצוינות המקצועית כמבטיחה שמירה על המעמד האקדמי. הבלטת הזהות המקצועית על חשבון הזהות האתנית, הוצגה כמגן אל מול האתגרים ביחסיהם עם הסטודנטים ואל מול ההנהלה. כך תאר אחד המרואיינים:

“ ניסיון להיכנס מבחינה מקצועית ה **SAFE ZONE במצב זה, זה לדבר על האקדמיה בלבד או לדבר בנושאים הקשורים לאקדמיה בלבד וזה הדבר היחיד שיכול להיות **SAFE** במצב כזה.”**

לעומת זאת, חברי סגל העוסקים בכתיבה מחקרית פלסטינית מרגישים בימים אלו, שהזהות הלאומית שלהם נתפסת כאיום והעיסוק המחקרי שלהם יכול לערער את מעמדם האקדמי. לטענת חלקם, מצב זה יכול להגביל את הרגשת חופש הביטוי שלהם בכתיבה האקדמית ובעשייה מחקרית ביקורתית.

ה. גיוס חברי הסגל הערבי לקידום אג'נדה של הכלה- הסגל הערבי כגשר או ככלי:

חלק מחברי הסגל ראו בגיוס שלהם לקידום תוכניות הקשורות בסטודנטים הערבים כמאפשר עשייה לטובת סטודנטים בני קבוצתם הלאומית, כמאפשר לעזור להנהלה להתאים תוכניות ייחודיות לצרכים של הסטודנטים הערבים. קול אחר ראה בצעד הזה של ההנהלה כניסיון לייצר מיצג שווא של דו-קיום ומרחב דמוקרטי כאשר בו-זמנית מתקיימות פרקטיקות של הדרה והשתקה לכן נמנעו משיתוף הפעולה.

ו. חששות מהחזרה לקמפוס ומהמפגש הפרונטלי עם הסטודנטים:

ניכר בעיקר בקרב חברי סגל ממקצועות הרוח והחברה המלמדים קורסים ביקורתיים או בעלי תכנים נפיצים. החשש הקיים הוא שסטודנטים יעוותו את דבריהם וישתמשו בהם כנגדם ולא תהיה להם מוגנות מהנהלת המוסד. לטענתם, עד היום, אין הצהרה ברורה אשר מגנה על חברי הסגל הערבים מפני רדיפה ולכן הם מחפשים דרכים איך להתמודד עם מצב זה, כמו ביטול קורס, דחיית חומר לימוד לסמסטר ב' או שינוי תוכנית הלימודים. בעוד חברי סגל ממקצועות ה STEM לא ציינו חשש מהמפגש עם הסטודנטים מאחר ואין מקום לדיונים מתוחים בכיתה חוץ מאשר למה שקשור לחומר הלימוד. כך מתארת אחת המרואיינות את חששותיה:

“ חוששת מהחזרה, חוששת שתהיה אלימות באוניברסיטה, חוששת מהעמידה בבתי קפה באוניברסיטה, שתהפוך למקום התנגשות, חוששת שלא רק הכיתות תהיינה מקום להתנגשות אלא גם המרחב הציבורי, כל מקום באוניברסיטה שיהפוך להתנגשות, חוששת שאם סטודנט ערבי יאמר משהו יגיע לו(ועדת) משמעת.”

ז. האוניברסיטה כמרחב צבאי:

רוב משתתפי המחקר הביעו חשש כבד מהתרת אחזקת נשק בקמפוס מה שעלול בעיניהם, להוות שדה להתנגשויות בין סטודנטים יהודים לערבים וחוסר נוחות ללמד בכיתה שבה יש נוכחות של סטודנטים נושאי נשק. חלקם תיארו מהלך זה כמשדר כוח ולחימה ובכך יש בו פוטנציאל להעצמת המתח בין סטודנטים יהודים וערבים והחלק האחר התייחס גם למהלך הזה כמעצים את הרגשת חוסר הנוחות האישית במהלך המפגש בכיתות. במילותיו של חבר סגל, מרצה בכיר באחת האוניברסיטאות: "אצלי אף פעם לא נכנס מישהו לכיתה והיה לו נשק אבל עם החימוש שקורה בתקופה האחרונה זה כבר לא מוזר שיהיה, מאוד מוזר איך אני מדבר עם אנשים שמחזיקים נשק .. לא יודע, לא יודע, אלו דברים שיהיו חדשים עבור ואני לא יודע איך אתנהל".

על כך מוסיף פרופסור נוסף: "קיבלנו סמירה קשה, האוניברסיטאות נהיו מקום צבאי, הוכיחה שהיא לא בדיוק אקדמיה PURE, ברור לנו, אנחנו מבינים למה היא נהייתה מקום צבאי כי יש באמת סטודנטים שנרצחו, אני מבין, ומודה, יש סטודנטים שעילמו בחייהם, יש סטודנטים שהיו במסיבה, שנחטפו, יש מרצים גם מהדרום, שהם חלק, יש סטודנטים שהתגייסו עכשיו, מרצים שהתגייסו והם רואים עכשיו דברים קשים, אנחנו מבינים למה האקדמיה נהייתה כך אבל לנו כערבים הפכנו להיות בה לא רק סוג ב אלא הרבה פחות נמוך..".

ת. מחשבות על עזיבה למוסדות אקדמיים בחו"ל:

חלק ממשתתפי המחקר הביעו רצון לעזוב את המוסד האקדמי בו הם מלמדים ולעבור למוסד אקדמי אחר בחו"ל. קול זה הושמע בעיקר בקרב סגל אקדמי צעיר טרום קביעות. התחושה שהמוסד האקדמי הפך לזירת לחימה שנייה, על סמליו ומסריו, מדיר את הסגל הערבי ומעצים את תחושת אי השייכות מה שגרם למחשבות על עתידם האקדמי בקמפוסים הישראליים. כך מתאר אחד החוקרים את כוונתו לעזוב בגלל חוסר היכולת להרגיש שייך למוסד בו הוא עובד:

"כל הדיבורים על נוצח, למען ישראל, אני לא אוכל להסתכל על הדברים בצורה שהם מסתכלים בה."

בדומה בהקשר של תחושות אלו שוקל מרואיין נוסף עם קולגות שלו לעזוב:

"החבר שלי X חושב לעזוב, היה אומר שהוא רוצה להתקדם פה באוניברסיטה ורוצה לקבל קביעות פה אבל אחרי האירועים ואחרי ששמע מה שהקולגות שלו אומרים הכול השתנה, הוא רוצה לעזוב, וגם אני התחלתי לחשוב כך....."

(2) הערכת דרכי הפעולה של האוניברסיטאות על ידי חברות וחברי

הסגל הערבי:

א. פעולות שנתפשו על ידי חברות וחברי הסגל כחיוביות ומאפשרות התמודדות טובה עם המצב:

- הניסיון לשמר את הקשר עם העמיתים: יוזמות פרטיות – אמנם מועטות - מצד עמיתים יהודים וגם מצד חברי הסגל עצמם להביע תמיכה באחר וגילוי הבנה הדדית לקשיים הייחודיים של האחר תרמו לריכוך הרגשת המתח בתקופה זו.

- יוזמה מצד ההנהלה לשיחות אישיות עם חברי הסגל הערבים: בחלק מהמוסדות, יזמה ההנהלה שיחה אישית או שיחה קבוצתית עם חברי הסגל הערבים במטרה לשאול בשלומם ולדון באתגרים הייחודיים של חברי הסגל והסטודנטים הערבים בעת המלחמה. יוזמות אלו תוארו כחיוביות ומכילות.
- טיפול במקרים של אמירות גזעניות כלפי סגל ערבי או הציבור הערבי: המוסדות שבהם הייתה תגובה נחרצת לאמירות גזעניות מצד סטודנטים יהודים נתפשה כניסיון מצד המוסד לשדר הוגנות ותרמה לחיזוק תחושת המוגנות בקרב חברי הסגל הערבים.

ב. פעולות שננקטו מצד המוסד והגבירו את תחושת המתח והניכור:

- ההודעות הרשמיות בשבועות הראשונים של המלחמה: השיח שעלה במכתבים ובהודעות שהמוסדות השונים פרסמו במיוחד בנושא של הסנקציות שיוטלו על הבעת דעה אישית במתרחש אשר יפורשו כתמיכה בטרור, נתפש כמכליל ומעודד רדיפה של ערבים בכלל.
- ההשלכות של זימון של סטודנטים ערבים לוועדות משמעת נתפס כאיים גם על מעמדו של הסגל האקדמי ושהזהות הלאומית גוברת על המעמד המקצועי במקרים מסוימים.
- התמהמהות מצד ההנהלה במוסדות השונים וההססנות בהוצאת הודעות עם מסרים של שותפות שיש בהן לרכך את ההצהרה הראשונית של האוניברסיטאות.

(3) המלצות

הנהלות האוניברסיטאות מודעות לפוטנציאל הנפיץ של החזרה ללימודים בתחילת ינואר 2024. בכל האוניברסיטאות נערכה פעילות רבה להיערכות למפגש כמו פרסום עקרונות ההתבטאות בקמפוסים, ניסוח כללי התנהגות, סדנאות הכשרה, הדרכות, סרטונים והפצת מסרים מההנהלות שפנו אל כלל הסטודנטים כולל הערבים למען חזרה בטוחה לקמפוס.

אם כי חלקם של חברות וחברי הסגל הערבים השתתפו בפעילויות שנעשו עד כה, לנוכח המסקנות שעלו מראיונות העומק, נראה כי לא ניתנה עד כה על ידי הנהלות האוניברסיטאות התייחסות ייעודית ממוקדת בהם. ובאתגרים שמחקר זה חשף.. חובה לתת את הדעת כי קבוצה מזערית זו, כ- 140 חברי וחברות סגל, הם אשר – כמייצגי החברה הערבית - יאלצו להתמודד בחדרי ההרצאות, במעבדות, בשבילי הקמפוסים, בקפיתריות ובמרחב הציבורי עם החששות והפחדים, והחשדנות מצד שתי קבוצות הסטודנטים והסגלים כלפיהם.

על כן אנו ממליצות כי הנהלות האוניברסיטאות יתייחסו באופן דיפרנציאלי – בנוסף לפעילות הכללית – למצבם הייחודי של חברי וחברות הסגל הערבי אשר, כפי שעולה מממצאי המחקר, נמנעים מלשתף ברגשות ובמחשבות שלהם וגזרו על עצמם שתיקה.

- I. על הנהלות האוניברסיטאות לדאוג באופן ישיר, מכוון ויעיל להגברת תחושת השייכות של חברי וחברות הסגל הערביים לאוניברסיטה ותחושת המוגנות מפני רדיפה וחשדנות. על מנת שאכן תושגנה המטרות אשר האוניברסיטאות הציבו לעצמן עם החזרה ללימודים, חיוני כי חברות וחברי הסגל הערביים ירגישו ש"יש עם מי לדבר" במצב הזה, לחלוק את הקושי בהצטלבות הזהויות בימי מלחמה אלה, וכי הערכה להישגיהם האקדמיים בעינה עומדת, והאוניברסיטה ממשיכה להיות ביתם האקדמי.
- II. ממצאי המחקר מצביעים על חשיבות המפגשים האישיים ו/או בקבוצות קטנות – עם חברות וחברי הסגל הערבי. מכאן אנו ממליצים לנשיאים ולרקטורים. וליזום מפגשים עם חברי וחברות הסגל הערבי, להתמקד באתגרים הייחודיים להם, ובחשיפת הרובד הנסתר של צרכים, רגשות, אינטרסים ונרטיבים אלטרנטיביים בהתכוונות אופטימית עם מבט אופטימי לעתיד.
- III. חברי.ות הסגל הערביים כגשר: לחברי.ות הסגל הערביים פוטנציאל להוות גשר בין הנהלת המוסדות לבין הסטודנטים הערביים. על מנת לעודדם לכך, יש לדאוג ליחס שוויוני המכיל הוגנות ומוגנות כלפי הסטודנטים הערבים והסגל הערבי על מנת שגשר זה יתבסס על הכלה אמיתית ולא ייתפס כמצג שווא. למשל, טיפול שוויוני בתלונות כנגד הסתה וגזענות.
- IV. יש לחזק את המרחבים הבטוחים להבעת קולם, כאבם וזהותם של חברי וחברות הסגל הערבי ולדאוג לוויסות רגשותיהם.
- V. יש לספק תמיכה אקדמית עבור חברי סגל המלמדים קורסים "נפיצים" במהלך הסמסטר על מנת שהתכנים המובעים בהם לא יעוותו על ידי גורמי קיצון וייתפסו כהסתה.
- VI. מומליץ לאמץ, במסרים של שותפות ואחדות המופצים על ידי הנהלות האוניברסיטאות בשתי השפות המיועדים להעניק תחושת שייכות לסגל ולסטודנטים, נרטיב המכיל גם את כאבם של חברי וחברות הסגל הערביים.

ⁱ אקורד, סקר סטודנטים וסטודנטיות עכשווי, נובמבר, 2023.

ⁱⁱ קוו המשווה, סטודנטיות וסטודנטים ערביים בעקבות מלחמת חרבות ברזל, נובמבר 2023.

ⁱⁱⁱ רואד מבית אלומה, סקר עמדות סטודנטיות וסטודנטים מהחברה הערבית, נובמבר, 2023.